

Языкознание

УДК 81'367:81'373.47:811.161.3

В. У. Русак

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт

ДА ПРАБЛЕМЫ ІНВЕНТАРЫЗАЦЫІ І СІСТЭМАТЫЗАЦЫІ СРОДКАЎ ЭКСПРЭСІЎНАГА СІНТАКСІСУ

У артыкуле раскрываецца сутнасць праблемы інвентарызацыі і сістэматызацыі сродкаў экспрэсіўнага сінтаксісу. Аўтар адзначае, што, нягледзячы на вялікую колькасць лінгвістычных даследаванняў, прысвечаных аналізу функцыянавання экспрэсіўна маркіраваных канструкцый, поўнай наменклатуры названых сродкаў няма.

Вялікае месца ў даследаванні займае разгляд разнастайных класіфікацый такіх інгерэнтных сінтаксічных адзінак, як сінтаксічныя (стылістычныя) фігуры. У артыкуле называюцца найбольш вядомыя спробы асэнсавання і сістэматызацыі сінтаксічных фігур, выяўляюцца іх станоўчыя бакі і недахопы. Падкрэсліваецца, што агульнапрынятай, несупярэчлівай класіфікацыі сінтаксічных фігур няма. Тлумачыцца гэта тым, што ў адной класіфікацыі вельмі складана ахапіць увесь аб'ём фігуратыўных канструкцый, паколькі яны не маюць агульнай для ўсіх класіфікацыйнай прыметы.

Асабліва ўвага звяртаецца на праблему інвентарызацыі адгерэнтных экспрэсіўных сродкаў. Аўтар прыводзіць меркаванні розных вучоных на тое, якія нефігуратыўныя канструкцыі могуць выконваць у маўленні эмацыйна-выдзяляльную і вобразна-выяўленчую функцыі, і прыходзіць да высновы, што пералік адгерэнтных сродкаў экспрэсіўнага сінтаксісу ўяўляе сабой адкрыты рад, які можа быць істотна дапоўнены і пашыраны ў выніку правядзення даследаванняў на матэрыяле тэкстаў розных функцыянальных стыляў і жанраў. Адзначаецца, што ў канкрэтным кантэксце носьбітам экспрэсіўнай ідэі могуць стаць самыя розныя сінтаксічныя мадэлі.

Ключавыя словы: сінтаксіс, экспрэсіўнасць, інгерэнтная і адгерэнтная экспрэсія, сінтаксічныя (стылістычныя) фігуры.

V. U. Rusak

Belarusian State Technological University

TO THE PROBLEM OF INVENTORY AND CLASSIFICATION OF MEANS OF EXPRESSIVE SYNTAX

The article reveals the essence of the problem of inventory and classification of expressive syntax means. The authors note that, despite the large number of linguistic studies analyzing the functioning of the expressive syntax, there is no full nomenclature of these funds.

An important place in the study is given to the consideration of various classifications such as inherent syntactic units as syntactic (stylistic) figures. The article deals with the most famous attempts to systematize syntactic figures, reveals their positive aspects and disadvantages. It was stressed that a common, consistent classification of syntactic figures do not exist. This is due to the fact that in one classification is very difficult to cover the whole range of figurative designs, because they have no signs of the general classification.

Special attention is paid to the problem of inventory adherent expressive means. The author analyzes the views of different scholars about non-figurative designs that can perform in speech emotional and excretory function. He comes to the conclusion that the list of adherent means of expressive syntax represents an open series, and it can be significantly complemented and enhanced after conducting research on a material of texts of various functional styles and genres. It is noted that a variety of syntactic patterns can become the carrier of expressive ideas in context.

Key words: syntax, expressivity, inherent expressivity, adherent expressivity, syntax (stylistic figures).

Уводзіны. Катэгорыя экспрэсіўнасці, пачынаючы з сярэдзіны XX ст., прыцягвала ўвагу даследчыкаў розных галін навукі. Першымі праблемамі экспрэсіўнасці пачалі займацца літаратары і мастацтвазнаўцы, логікі і псіхолагі. Пазней, калі задача лінгвістычнага аналізу мастацкага твора, вывучэння яго мовы як першаэле-

мента літаратуры выйшла на парадак дня, пытанні экспрэсіўнасці сталі важнымі і для мовазнаўства, менавіта для такіх яго дысцыплін, як стылістыка, семантыка, тэорыя маўленчых актаў.

У наш час вывучэнне катэгорыі экспрэсіўнасці, у тым ліку спосабаў і сродкаў яе выражэння на ўзроўні сінтаксісу, вылучаецца на ад-

но з цэнтральных месцаў у лінгвістыцы, паколькі ў якасці прыярытэтнага кірунку прызнаецца даследаванне суб'ектыўнага боку маўлення, т. зв. модусу, прагматыкі на ўзроўні выказвання і тэксту.

У савецкае мовазнаўства паняцце экспрэсіўнага сінтаксісу ўвёў акадэмік Вінаградаў В. У. Яшчэ ў 1930-я гг. пры аналізе мастацкай прозы А. С. Пушкіна вучоны вылучыў т. зв. *суб'ектна-экспрэсіўныя формы сінтаксісу* [1, с. 226] – сродкі выразнасці, якія служаць аўтару не толькі для выражэння думкі, але і для выяўлення суб'ектыўных адносін да выказвання: пачуццяў, волі, ацэнак і г. д. Ідэі В. У. Вінаградава, які трактаваў экспрэсіўнае ў сінтаксісе як спецыяльны прыём пісьмовага маўлення, былі развіты і дапоўнены ў 60-я гг. XX ст., калі за тэрмінам *экспрэсіўны сінтаксіс* замацавалася значэнне асобнай лінгвістычнай тэорыі.

Нягледзячы на тое, што праблема экспрэсіўнага сінтаксісу падымалася ў шэрагу прац [2–22 і інш.], адзінай, агульнапрызнанай класіфікацыі сінтаксічных сродкаў выражэння экспрэсіі пакуль няма. Відавочна, існуе неабходнасць у аналізе неаднародных, а часам і супярэчлівых поглядаў вучоных на сістэматызацыю сінтаксічных сродкаў экспрэсіўнасці маўлення для ўкладання як мага больш поўнай наменклатуры экспрэсіўна маркіраваных канструкцый.

Асноўная частка. Распрацоўкай пытанняў экспрэсіўнага функцыянавання сінтаксічных адзінак у савецкім мовазнаўстве займаліся Н. Ю. Шведава, Я. А. Иванчыкава, Н. Д. Аруцонава, Г. А. Золатава, К. А. Рогова, А. П. Скавароднікаў, В. В. Аляксандрава, Г. М. Акімава і інш. Г. М. Акімава ў сваёй рабоце «*Новае ў сінтаксісе сучаснай рускай мовы*» на падставе грунтоўнага аналізу лінгвістычных прац, прысвечаных апісанню асобных экспрэсіўных сінтаксічных сродкаў рускай мовы, прыйшла да высновы, што, як правіла, да экспрэсіўнага сінтаксісу вучоныя адносяць канструкцыі, у якіх яскрава праяўляецца т. зв. сінтаксічная «расчэпленасць» («раскрышанасць») выказвання: парцэлявання і сегментавання канструкцыі, лексічны паўтор з сінтаксічным развіццём, пытална-адказавыя канструкцыі ў маналагічным маўленні, ланцужкі намінаўных сказаў, устаўныя канструкцыі, экспрэсіўна-стылістычнае словаразмяшчэнне [23].

Даследчык Скавароднікаў А. П. адзінай асновай усёй сістэмы экспрэсіўных канструкцый лічыць проціпастаўленне т. зв. эканомных і збыткоўных структур і сістэмна аналізуе такія экспрэсіўныя сродкі, як эліпіс, антыэліпіс, пазіцыйна-лексічны паўтор, усячэнне (недагаворанасць), парцэляцыю [19].

Некаторыя даследчыкі з'явы экспрэсіўнага сінтаксісу так ці інакш суадносяць з прынцы-

пам сіметрыі, пры гэтым адзначаюць, што экспрэсіўнасць могуць набываць і тыя канструкцыі, часткі якіх пабудаваныя па законах сіметрыі (сінтаксічны паралелізм, хізм, антытэза, полісіндэтон і інш.), і канструкцыі, у якіх адбываецца разбурэнне сіметрычнай структуры (інверсія, эліпіс, парцэляцыя, «сечаны» сінтаксіс, сегментацыя і інш.) [8, 12 і інш.].

Як бачым, набор сінтаксічных сродкаў экспрэсіўнага маўлення ўяўляе сабой складанае, шматмернае і неаднароднае ўтварэнне. У гэтым кантэксце слушна падаецца думка В. А. Маславай, якая заўважыла, што «ў канкрэтным мастацкім тэксце носьбітам экспрэсіўнай ідэі могуць стаць <...> любыя асаблівасці сінтаксічнай будовы фразы, усё залежыць ад тэмы тэксту, індывідуальнай манеры пісьменніка, яго намераў і сітуацыі, у якой тэкст узнікае і ўспрымаецца» [12, с. 67]. Варта, аднак, падкрэсліць наступнае: такі падыход не азначае, што ўсе адзінкі граматычнага сінтаксісу могуць разглядацца ў той жа самы час як адзінкі сінтаксісу экспрэсіўнага, таму падаецца мэтазгодным падзяляць сінтаксічныя сродкі на тыя, у якіх першапачаткова закладзены экспрэсіўна-выяўленчыя якасці (*інгэрэнтныя*), і тыя, стылістычны профіль якіх зразумелы толькі ў кантэксце (*адгэрэнтныя*).

Да *інгэрэнтных* адзінак экспрэсіўнага сінтаксісу адносяцца *сінтаксічныя фігуры* (лат. *figura* – абрыс, знешні выгляд) – «спосабы сінтаксічнай арганізацыі маўлення, якія ўжываюцца найперш у межах фразы і рэалізуюць экспрэсіўныя якасці выказвання» [24, с. 947]. Як слушна заўважыў К. Л. Луцкі, «фігуры для маўлення адно і тое ж, што жэсты і міміка для твару: яны надаюць выказванню больш выразнасці, бліскучасці, энергіі або вытанчанасці» [25, с. 209]. Сінтаксічныя фігуры ўтвараюцца шляхам пэўнай сінтаксічнай пабудовы словазлучэння, сказа ці групы сказаў у тэксце. Галоўная роля ў іх належыць сінтаксічнай форме, хоць характар стылістычнага эфекту ў значнай меры залежыць ад лексічнага (семантычнага) нападнення.

Вывучэнне стылістычных фігур мае сваю гісторыю. Першыя меркаванні пра іх адносяцца да антычнай эпохі. Так, Афіней з Наўкраціды і Апалоній Малон фігурамі лічылі такія «змены ў канструкцыях, якія лашчаць слых» [26, с. 276]. У наш час вывучэнне фігур працягваецца. Сутнасць сучаснага навуковага падыходу заключаецца ў тым, што фігуры ўспрымаюцца як натуральная і неад'емная частка чалавечага маўлення. Стылістычныя фігуры тлумачацца як аднаўляльныя ўстойлівыя семантыка-сінтаксічныя мадэлі моўных адзінак, якія маюць тыповую схему і істотныя канструктыўныя прыметы.

У сучаснай лінгвістычнай навуцы вылучаецца каля 250 сінтаксічных фігур, аднак агуль-

напрынятай, несупярэчлівай класіфікацыі іх пакуль няма. Па назіраннях лінгвістаў, ніводная з існуючых класіфікацый не ахоплівае ўсяго аб'ёму фігуратыўных канструкцый, паколькі вельмі складана вылучыць пэўную агульную для ўсіх класіфікацыйную прымету [27]. Да найбольш вядомых спроб асэнсавання і сістэматызацыі сінтаксічных фігур адносяцца работы В. І. Каралькова, Ю. М. Скрабнёва, Я. В. Ключева, Э. М. Берагоўскай, Т. Р. Хазагерова і Л. С. Шырынай, Н. Э. Шандрохі.

В. І. Каралькоў падзяляе ўсе стылістычныя фігуры на тры тыпы: *фігуры працягласці*, якія ў сваю чаргу падзяляюцца на фігуры адбаўлення (эліпсіс і інш.) і дабаўлення (розныя віды паўтораў, ампліфікацыя, сінтаксічны паралелізм, градацыя і інш.), *фігуры звязнасці*, якія падзяляюцца на фігуры аб'яднання (полісіндэтон, градацыя і інш.) і раз'яднання (асіндэтон, парцэляцыя, інверсія, нанізванне міні-абзацаў і інш.), *фігуры значнасці*, сярод якіх вылучаюцца фігуры выраўноўвання (падкрэслена прамы парадак слоў і г. д.) і выдзялення (рытарычнае пытанне, рытарычны зваротак, рытарычны вокліч і інш.) [24]. Недахопам гэтай класіфікацыі можна лічыць тое, што некаторыя з фігур (напрыклад, градацыя) адносяцца адразу да некалькіх тыпаў.

Разнародны характар стылістычных фігур улічвае класіфікацыя Ю. М. Скрабнёва. Згодна з ёй усе фігуры падзяляюцца на два тыпы. Структура першых мае выключна сінтаксічны, канструктыўны характар (напрыклад, полісіндэтон, сінтаксічны паралелізм і інш.), а структура другіх залежыць ад семантыкі лексем, якія ў іх уваходзяць. У сістэме фігур другога тыпу, у сваю чаргу, даследчык вылучае *фігуры тоеснасці* (яны заснаваны на суаднесенні тоесных значэнняў: сінанімічнае вар'іраванне, ампліфікацыя сінонімаў і інш.), *фігуры няроўнасці* (у іх суадносяцца розныя значэнні: градацыя, зэўгма і інш.) і *фігуры супрацьлегласці* (яны заснаваны на суаднесенні кантрасных значэнняў: антытэза, аксюмаран і інш.) [28, с. 145–157].

У класіфікацыі Я. В. Ключева сінтаксічныя фігуры (як называе іх сам Я. В. Ключоў, макрафігуры) падзяляюцца на два класы: *канструктыўныя* (робяць сінтаксічную структуру больш збалансаванай: паралелізм, анафара, эпіфара, сімплака, хіязм, анадыпלוзіс і інш.) і *дэструктыўныя* (ламаюць сінтаксічную структуру: інверсія, эліпсіс, парцэляцыя, канкатэнацыя і інш.) [29].

Э. М. Берагоўская сінтаксічныя фігуры падзяліла на такія тыпы, як *фігуры эквілібра* (у іншай тэрміналогіі фігуры балансу), заснаваныя на сінтаксічнай сіметрыі (рэдуплікацыя, дыстантны паўтор, анафара, эпіфара, стык, сімплака, антытэза, сінтаксічны паралелізм, хіязм, асіндэтон, полісіндэтон), *фігуры дээквілібра* (фігуры дыс-

балансу), заснаваныя на акцэнтаванай ломцы моўнай сіметрыі (інверсія, эліпсіс, умаўчанне, рытарычнае пытанне, парцэляцыя), і *фігуры пра-межкавага класа*, дзе і сіметрыя, і асіметрыя прысутнічаюць адначасова (градацыя, паліптот, антанаклаза, зэўгма гамеатэплетан) [8, с. 199].

У класіфікацыі рытарычных прыёмаў Т. Р. Хазагерова і Л. С. Шырынай сінтаксічныя фігуры прапануюцца дзяліць на *фігуры дабаўлення* (кантактныя і дыстантныя), *адбаўлення*, *размяшчэння*, *перастаноўкі* [30]. А даследчыца Шандроха Н. Э. сінтаксічныя фігуры аб'яднала ў пяць груп у залежнасці ад сінтаксічнай структуры і экспрэсіўнай функцыі: 1) *фігуры павелічэння аб'ёму выказвання*, 2) *фігуры памяншэння аб'ёму выказвання*, 3) *уласнарытарычныя фігуры*, 4) *фігуры размяшчэння і перастаноўкі*, 5) *маўленча-дыялагічныя фігуры* [22]. Гэтая класіфікацыя дазваляе ахапіць больш фігур, падаюцца нам найбольш дакладнай, празрыстай, зразумелай, а таму спынімся на ёй больш падрабязна.

Фігуры павелічэння аб'ёму выказвання пабудаваныя ў той ці іншай ступені на аснове паўтору разнастайных сінтаксічных адзінак маўлення: анафара, эпіфара, стык, кальцо, сінтаксічны паралелізм, сімплака, хіязм, антытэза, гемінацыя, градацыя, полісіндэтон (шматзлучнікаваць і шматпрыназоўнікаваць), паліптот, перыяд.

Фігуры памяншэння аб'ёму выказвання звязаны з пропускам пэўных маўленчых адзінак: эліпсіс, умаўчанне, асіндэтон, зэўгма.

Уласнарытарычныя фігуры ўжываюцца для стварэння ўрачыстых, узнёслых, паэтычных кантэкстаў, умацнення выразнасці маўлення: рытарычнае пытанне, рытарычны зваротак, рытарычны вокліч.

Фігуры размяшчэння і перастаноўкі заснаваны на парушэнні звычайнага парадку размяшчэння элементаў і (або) на дыстантным размяшчэнні элементаў, якія звычайна стаяць побач: інверсія, сегментацыя, парцэляцыя, парантэза.

Маўленча-дыялагічныя фігуры звязаны з уключэннем у тэкст элементаў гіпатэтычнага дыялогу: аўтар задае пытанні ад сябе ці іншай асобы і тут жа адказвае на іх, што надае маўленню пераканальнасць і выразнасць. Да стылістычных фігур гэтай групы Н. Э. Шандроха адносіць дыялог паміж аратарам і аўдыторыяй, дыялог паміж аратарам і апанентам, дыялог паміж аратарам і трэцяй асобай, дыялог аратара з самім сабой, дыялог апанента з самім сабой [22, с. 10].

Як было адзначана, у мастацкім творы вобраза-выяўленчую функцыю можа выконваць любая сінтаксічная канструкцыя. Вучоныя адзначаюць існаванне т. зв. нулявой фігурацыі, ці нерытарычнай рытарычнасці, якая заключаецца ў тым, што «эмацыянальнасць, экспрэсіўнасць, вобразнасць дасягаецца і без выкарыстання фі-

гурацыі, а адсутнасць фігуры пры гэтым прыраўноўваецца па сваёй інфармацыйнасці і эмацыйнай насычанасці да яе наяўнасці» [31, с. 440]. Гэта дае падставы вылучаць т. зв. *адгерэнтныя* экспрэсіўныя сінтаксічныя адзінкі – нефігуратыўныя канструкцыі, якія дазваляюць дасягнуць вобразна-выяўленчага эфекту і (ці) надаць паведамленню эмацыянальны характар.

Для вылучэння ў кантэксце адгерэнтных экспрэсіўных канструкцый даследчыца Маслава В. А. прапануе параўноўваць кожны канкрэтны сказ з пэўнай абстрактнай мадэллю – нейтральнай інварыянтнай сінтаксічнай адзінкай, а іменна: з двухсастаўным сказам, развітым невялікай колькасцю дадanych членаў, няўскладненым, з прамым парадкам слоў і тыповымі спосабамі выражэння яго членаў [12, с. 65]. «Чым больш адхіленняў мае аналізуемы сказ ад апісанай мадэлі, – адзначае В. А. Маслава, – тым больш верагодна, што ён будзе ўспрымацца чытачом як экспрэсіўны» [12, с. 65].

Даследчыкі ўстанавілі, што стылістычны профіль тэксту можа залежаць і ад структуры сінтаксічных утварэнняў, межы якіх значна шырэйшыя за сказ. Так, У. Р. Адмоні слухна заўважыў, што ў тэксце, асабліва мастацкім, сказ атрымлівае дадатковыя семантыка-граматычныя нагрукі ў параўнанні са сказамі такога самага саставу, узятымі ізалювана [32]. Дарэчы, на неабходнасць уліку макракантэксту пры аналізе экспрэсіўнасці тэксту ўпершыню звярнулі ўвагу нават не вучоныя, а таленавітыя мастакі слова. Яшчэ Л. М. Талстой пісаў: «У па-сапраўднаму мастацкім творы нельга пераставіць адзін радок, адну сцэну, адну фігуру, адзін такт са свайго месца на іншае, не парушыўшы ўсяго твора» [33, с. 131].

Г. А. Золатава адзначыла, што «менавіта ў складаным сінтаксічным цэлым сказ атрымлівае пэўнае экспрэсіўнае і лагічнае (у залежнасці ад месца лагічнага націску), і інтанацыйна-мелодычнае гучанне» [34, с. 88].

Сучасныя лінгвістычныя даследаванні даюць падставы сцвярджаць, што ў якасці сінтаксічных мадэлей экспрэсівізацыі маўлення могуць быць разгледжаны таксама разнастайныя сродкі рытміка-інтанацыйнай арганізацыі тэксту, спосабы абзацавання, спосабы перадачы чужога маўлення, шматлікія канструкцыі размоўнага сінтаксісу і г. д. Для назапашвання матэрыялу пра экспрэсіўныя магчымасці сінтаксісу і папаўнення наменклатуры экспрэсіўна маркіраваных сінтаксічных сродкаў мэтазгодна праводзіць абшырныя даследаванні тэкстаў розных функцыянальных стыляў і жанраў.

Заклучэнне. Пытанне інвентарызацыі і сістэматызацыі сродкаў экспрэсіўнага сінтаксісу ў лінгвістычнай навуцы пакуль застаецца канчаткова не вырашаным.

Інгерэнтнымі сродкамі выражэння экспрэсіі на сінтаксічным узроўні лічацца фігуратыўныя канструкцыі (сінтаксічныя фігуры). Нягледзячы на тое, што сінтаксічныя фігуры досыць поўна апісаны ў філалагічных крыніцах, да сённяшняга часу няма ніводнай агульнапрызнанай несупярэчлівай іх класіфікацыі.

У якасці адгерэнтных сродкаў экспрэсіўнага сінтаксісу вучонымі разглядаюцца разнастайныя канструкцыі. Дзякуючы шматлікім даследаванням спіс экспрэсіўных сродкаў пастаянна пашыраецца, а значыць экспрэсіўныя канструкцыі ўтвараюць адкрыты рад, які можа быць удакладнены і дапоўнены.

Літаратура

1. Виноградов В. В. О языке художественной прозы: избр. тр. М.: Наука, 1980. 360 с.
2. Абукаева Л. А. Экспрессивные синтаксические конструкции в марийском языке: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.22; Марийск. гос. ун-т. Йошкар-Ола. 2005. 45 с.
3. Акимова Г. Н. Развитие конструкций экспрессивного синтаксиса в русском языке // Вопр. языкознания. 1981. № 6. С. 109–120.
4. Александрова О. В. Проблемы экспрессивного синтаксиса: на материале англ. яз. М.: Высш. шк, 1984. 211 с.
5. Акимова Г. Н. Экспрессивные свойства синтаксических структур // Проблемы современного теоретического и синхронно-описательного языкознания / Ленингр. гос. ун-т; редкол.: В. В. Богданов (отв. ред.) [и др.]. Л., 1988. Вып. 3: Предложение и текст: семантика, прагматика и синтаксис. С. 15–20.
6. Астафьева И. М. Виды синтаксических повторов, их природа и стилистическое использование: автореф. дис. ... канд. филол. наук; Моск. технол. ин-т мест. пром-сти. М., 1962. 23 с.
7. Геллер Э. С. Синтаксические средства экспрессивности и их роль в абзаце научных текстов: (на материале спец. лит. по физике): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01; Рос. гос. пед. ун-т. Л., 1991. 18 с.
8. Береговская Э. М. Очерки по экспрессивному синтаксису. М.: Рохос, 2004. 208 с.
9. Золина О. Е. Синтаксические средства языка и их стилистическая роль в рекламных текстах: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01; Рос. ун-т дружбы народов. М., 2006. 15 с.
10. Кострова О. А. Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка: учеб. пособие. М., 2004. 238 с.

11. Малинович Ю. М. Эмоционально-экспрессивные элементы синтаксиса современного немецкого языка: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04; Акад. наук СССР, Ленингр. отд-ние Ин-та языкознания. Л., 1990. 34 с.
12. Маслова В. А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста: учеб. пособие. Минск: Выш. шк., 1997. 156 с.
13. Панасюк А. Т. К вопросу об экспрессивном значении синтаксических конструкций // Современный русский язык и методика его преподавания: в 2 ч. / Ташкент. гос. ун-т; ред.: А. А. Горбачевский, И. Л. Николаев. Душанбе, 1971–1972. Ч. 2. 1972. С. 20–29.
14. Панкратович Т. В. Экспрессивные синтаксические конструкции в поэзии Н. А. Заболоцкого: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02; Белорус. гос. ун-т. Минск, 1998. 19 с.
15. Пуленко И. А. Экспрессивность синтаксиса публичных речей (синтаксический параллелизм и порядок слов в подготовленных выступлениях деятелей ФКП): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05; Мин. гос. пед. ин-т иностр. яз. Минск, 1988. 21 с.
16. Русак В. У. Экспрэсіўны сінтаксіс праявічных твораў Янкі Сіпакова: аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук: 10.02.01; Інстытут мовы і літаратуры імя Я. Коласа і Я. Купалы НАН Рэспублікі Беларусь. Мінск, 2009. 23 с.
17. Сенкевич М. П. Синтаксико-стилистические средства языка (функционально-стилистическая и эмоционально-экспрессивная характеристика): учеб. пособие. М.: Изд-во Моск. полиграф. ин-та, 1968. 114 с.
18. Сердюкова Н. А. Формирование системы экспрессивного синтаксиса в современном русском литературном языке: на материале русской судебной речи второй половины XIX века: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01; Орлов. гос. ун-т. Орел, 2001. 23 с.
19. Сковородников А. П. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка: опыт систем. исслед. Томск: Изд-во Том. ун-та, 1981. 255 с.
20. Цаликова М. А. Изучение экспрессивных синтаксических конструкций в старших классах осетинских школ как средство развития русской речи учащихся: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Ин-т нац. проблем образования М-ва образования Рос. Федерации. М., 1993. 22 с.
21. Чайковский Р. Р. Общая лингвистическая категория экспрессивности и экспрессивность синтаксиса // Учен. зап. / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. М., 1971. Т. 64. С. 188–197.
22. Шандроха Н. Э. Экспрэсіўны сінтаксіс: вучэб.-метад. дапам. Гродна: Гродзен. дзярж. ун-т, 2002. 61 с.
23. Акимова Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка: учеб. пособие. М.: Высш. шк., 1990. 168 с.
24. Корольков В. И. Фигуры стилистические // Краткая литературная энциклопедия: в 9 т. / гл. ред. А. А. Сурков. М., 1962–1978. Т. 7. С. 947–951.
25. Луцкий К. Л. Судебное красноречие // Судебное красноречие русских юристов прошлого / сост. Ю. А. Костанов. М., 1992. С. 175–212.
26. Античные теории языка и стиля: (антол. текстов). СПб.: Алетейя, 1996. 362 с.
27. Москвин В. П. Выразительные средства современной русской речи: тропы и фигуры: терминолог. слов.-справ. М.: Едиториал УРСС, 2004. 248 с.
28. Скребнёв Ю. М. Очерк теории стилистики: учеб. пособие. Горький: Горьк. гос. пед. ин-т иностр. яз., 1975. 175 с.
29. Клюев Е. В. Риторика. Инвенция. Диспозиция. Элокуция: учеб. пособие. М.: ПРНОР, 2001. 272 с.
30. Хазагеров Т. Г., Ширина Л. С. Общая риторика: курс лекций: слов. ритор. приемов: учеб. пособие; 2-е изд., перераб. и доп. Ростов н/Д.: Феникс, 1999. 316 с.
31. Стилистика и литературное редактирование: учебник / В. И. Максимов [и др.]; под ред. В. И. Максимова; 3-е изд., перераб. и доп. М.: Гардарики, 2007. 653 с.
32. Адмони В. Г. Грамматика и текст // Вопр. языкознания. 1985. № 1. С. 24–36.
33. Толстой Л. Н. Полное собрание сочинений: в 90 т. (сер. 1–3) / М.: Гослитиздат, 1928–1958. Т. 30: Статьи и высказывания об искусстве. 1882–1898. 1951. 608 с.
34. Золотова Г. А. Структура сложного синтаксического целого в Карамзинской повести // Тр. Ин-та языкознания. 1954. Т. 3. С. 88–119.

References

1. Vinogradov V. V. *O yazyke khudozhestvennoy prozy* [About the language of fiction]. Moscow, Nauka Publ., 1980. 360 p.
2. Abukaeva L. A. *Ekspressivnye sintaksicheskiye konstruktсии v mariyskom yazyke: Avtoref. dis. dokt. filol. nauk* [Expressive syntax in the Mari language. Abstract of thesis Doct. Diss.]. Yoshkar-Ola, 2005. 45 p.

3. Akimova G. N. The development of expressive syntax structures in the Russian language. *Voprosy yazykoznavaniya* [Questions of linguistics]. 1981, no. 6, pp. 109–120 (In Russian).
4. Aleksandrova O. V. *Problemy ekspressivnogo sintaksisa: na materiale angl. yaz.* [Problems expressive syntax: on a material of English language]. Moscow, Vyssh. shk. Publ., 1984. 211 p.
5. Akimova G. N. Expressive properties of syntactic structures. *Problemy sovremennogo teoreticheskogo i sinkhronno-opisatel'nogo yazykoznavaniya* [Problems of modern theoretical and descriptive-synchronous linguistics]. 1988, no. 3, pp. 15–20 (In Russian).
6. Astaf'eva I. M. *Vidy sintaksicheskikh povtorov, ikh priroda i stilisticheskoye ispol'zovaniye: Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [Types of syntactic repetitions, their nature and the stylistic use. Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Moscow, 1962. 23 p.
7. Geller E. S. *Sintaksicheskiye sredstva ekspressivnosti i ikh rol' v abzatse nauchnykh tekstov: (na materiale spets. lit. po fizike): Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [Syntax means of expressiveness and their role in the paragraph of scientific texts (based on specialized literature in physics). Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Leningrad, 1991. 18 p.
8. Beregovskaya E. M. *Ocherki po ekspressivnomu sintaksisu* [Essays on expressive syntax]. Moscow, Rokhos Publ., 2004. 208 p.
9. Zolina O. E. *Sintaksicheskiye sredstva yazyka i ikh stilisticheskaya rol' v reklamnykh tekstakh: Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [Syntax means of language and their stylistic role in advertising texts. Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Moscow, 2006. 15 p.
10. Kostrova O. A. *Ekspressivnyy sintaksis sovremennogo nemetskogo yazyka* [Expressive syntax of the modern German language]. Moscow, Flinta Publ., 2004. 238 p.
11. Malinovich Ju. M. *Emotsional'no-ekspressivnyye elementy sintaksisa sovremennogo nemetskogo yazyka: Avtoref. dis. dokt. filol. nauk* [Emotionally expressive syntax elements of modern German language. Abstract of thesis Doct. Diss.]. Leningrad, 1990. 34 p.
12. Maslova V. A. *Lingvisticheskiy analiz ekspressivnosti khudozhestvennogo teksta* [Linguistic analysis of expressive art text]. Minsk, Vysh. shk. Publ., 1997. 156 p.
13. Panasyuk A. T. On the question of the meaning of expressive syntax. *Sovremennyy russkiy yazyk i metodika yego prepodavaniya* [Modern Russian language and its teaching methodology]. Dushanbe, Tashkent. gos. un-t Publ., P. 2. 1972, pp. 20–29 (In Russian).
14. Pankratovich T. V. *Ekspressivnyye sintaksicheskiye konstruksii v poezii N. A. Zabolotskogo: Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [Expressive syntax in N. A. Zabolockij's poetry. Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Minsk, 1998. 19 p.
15. Pulenko I. A. *Ekspressivnost' sintaksisa publichnykh rechey (sintaksicheskiy parallelizm i poryadok slov v podgotovlennyykh vystupleniyakh deyateley FKP): Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [Expressional syntax public speeches (syntactic parallelism, and word order in prepared speeches PCF figures). Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Minsk, 1988. 21 p.
16. Rusak V. U. *Ekspresivnyy sintaksis prazhaichnykh tvorau Yanki Sipakova: Avtoref. dys. kand. filol. nauk* [Expressive syntax of prose works by Yanka Sipakow. Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Minsk, 2009. 23 p.
17. Senkevich M. P. *Sintaksiko-stilisticheskiye sredstva yazyka (funktsional'no-stilisticheskaya i emotsional'no-ekspressivnaya kharakteristika)* [Syntactic and stylistic means of language (functional and stylistic and emotionally expressive characteristics)]. Moscow, Izd-vo Mosk. poligraf. in-ta Publ., 1968. 114 p.
18. Serdyukova N. A. *Formirovaniye sistemy ekspressivnogo sintaksisa v sovremennom russkom literaturnom yazyke: na materiale russkoy sudebnoy rechi vtoroy poloviny XIX veka: Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [Formation of expressive syntax system in the modern Russian literary language: on a material of Russian judicial speech the second half of the XIX century. Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Orel, 2001. 23 p.
19. Skovorodnikov A. P. *Ekspressivnyye sintaksicheskiye konstruksii sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka* [Expressive syntax of modern Russian literary language]. Tomsk, Izd-vo Tom. un-ta Publ., 1981. 255 p.
20. Tsalikova M. A. *Izucheniye ekspressivnykh sintaksicheskikh konstruksiy v starshikh klassakh osetinskiykh shkol kak sredstvo razvitiya russkoy rechi uchashchikhsya: Avtoref. dis. kand. filol. nauk* [The study of expressive syntactic constructions in high school Ossetian schools as a means of development of Russian speech of pupils. Abstract of thesis cand. of filol. sci]. Moscow, 1993. 22 p.
21. Chaykovskiy R. R. General linguistic category of expressiveness and expression syntax. *Uchenyye zapiski* [Scientists notes]. 1971, no. 64, pp. 188–197 (In Russian).
22. Shandrokha N. E. *Ekspresivnyy sintaksis [The expressive syntax]*. Grodno, Grodzen. dzyarzh. un-t Publ., 2002. 61 p.

23. Akimova G. N. *Novoye v sintaksise sovremennogo russkogo yazyka* [New developments in the syntax of the modern Russian language]. Moscow, Vyssh. shk. Publ., 1990. 168 p.
24. Korol'kov V. I. Stylistic figures. *Kratkaya literaturnaya entsiklopediya: v 9 t.* [Brief Literary Encyclopedia: 9 vol.]. Moscow, vol. 7, pp. 947–951 (In Russian).
25. Lutskiy K. L. Judicial oratory. *Sudebnoye krasnorechiye russkikh yuristov proshlogo* [Judicial Oratory of the Russian lawyers of the past]. Moscow, 1992, pp. 175–212 (In Russian).
26. *Antichnyye teorii yazyka i stilya (antol. tekstov)*. [Antique theory of language and style: (anthology of texts)]. St. Petersburg, Aletyya Publ., 1996. 362 p.
27. Moskvina V. P. *Vyrazitel'nyye sredstva sovremennoy russkoy rechi: tropy i figury* [Expressive means of modern Russian speech: tropes and figures]. Moscow, Editorial URSS Publ., 2004. 248 p.
28. Skrebnev Yu. M. *Ocherk teorii stilistiki* [Sketch style theory]. Gorky, Gor'k. gos. ped. in-t inostr. yaz. Publ., 1975. 175 p.
29. Klyuev E. V. *Ritorika. Inventsiya. Dispozitsiya. Elokutsiya* [Rhetoric. Invention. Disposition. Elocution]. Moscow, PRNOR Publ., 2001. 272 p.
30. Khazagerov T. G., Shirina L. S. *Obshchaya ritorika: kurs lektsiy, slov. ritor. priyemov* [Total rhetoric: lectures, dictionary of rhetorical devices]. Rostov-on-Don, Feniks Publ., 1999. 316 p.
31. Maksimov V. I., Bel'chikov Yu. A., Golubeva A. V. *Stilistika i literaturnoye redaktirovaniye* [The style and literary editing]. Moscow, Gardariki Publ., 2007. 653 p.
32. Admoni V. G. Grammar and text. *Voprosy yazykoznaniya* [Questions of linguistics]. 1985, no. 1, pp. 24–36 (In Russian).
33. Tolstoy L. N. *Polnoye sobraniye sochineniy: v 90 t.* [Complete Works: in 90 vol.]. Moscow, Goslitizdat Publ., 1951, vol. 30. 608 p.
34. Zolotova G. A. The structure of the complex syntactic unit in the story by Karamzin. *Tr. In-ta yazykoznaniya* [Proceedings of the Institute of Linguistics], 1954, vol. 3, pp. 88–119 (In Russian).

Инфармацыя пра аўтара

Русак Вольга Уладзіміраўна – кандыдат філалагічных навук, старшы выкладчык кафедры беларускай філалогіі. Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (220006, г. Мінск, вул. Святлова, 13а, Рэспубліка Беларусь). E-mail: Rusak@belstu.by

Information about the author

Rusak Vol'ga Uladzimirauna – PhD (Philology), senior lecturer, the Department of Belarusian Philology. Belarusian State Technological University (13a, Sverdlova str., 220006, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: Rusak@belstu.by

Пасмыніў 10.02.2017